

Kaido-Allan Lainurme intervjuu 6.12.2018 PhD Jaanus Kiiliga - Eesti Mõisate Ühenduse (EMÜ) asutajaliige, EMÜ endine president, Vaimõisa mõisa omanik.

Allpool mõned väljavõtted Kaido-Allan Laimetsa intervjuust (K.-A. L. redigeerituna) õppejõu ja Vaimõisa mõisa omaniku Jaanus Kiiliga möödunud aasta detsembris, mis annab hea ülevaate muinsuskaitse põletavatest teemadest, eriti rahastus.

K.-A. L. - Aga kas tänapäeva äriterminoloogias eksisteerib selline mõiste nagu mõis. Kas me võime selle ärileksikoni panna ja öelda, et see ongi üks juriidiline vorm näiteks?

J. L. - Tähendab, praegusel hetkel Eestis seda ei ole, aga näiteks ingliskeelses maailmas on olemas *manor*, *manor house*, mis meie keeles on peahoone laias mõttes. Ja seal kõrval on sõna *estate*, *estate*, ehk siis majanduspool, või no mitte isegi majanduspool, aga kõik, millega mõis tegeleb pehmetest asjadest kuni rentimise, lehma kasvatuseni, nii-öelda igale poole laiali. Ja nende puhul on mõis täiesti müüdav niimoodi, et müüa *estate*, põllumajandusettevõtte või maamajandusettevõtte oleks veel õigem öelda [mitte eraldi peahoone]. Eestis maamajandusettevõtted on väikesed ja maamajandus on 5% või vähem SKP-st, nii et, meil sellist tähendust neil [mõisatel] ei ole. Aga kes teab, kes teab, kus on öeldud, et mõis peab kasvatama rukist? Mõis võib ehitada ka viis kinnisvaraobjekti ja omada mingisuguseid suuri asju [hooneid, ettevõtteid jne] näiteks. Eks mitmed meie kinnisvarategelased ole ka mõisates sees, vaikselt sellega toimetanud, aga nad ei ole neid kunagi valmis saanud, vähesed on valmis saanud, enamasti on loobunud. Mõis ei ole Exceli tabel, mõis on nagu idee või selline unistus või, või kuidas öelda, teised ütlevad muidugi, et koha kätte näitamine... Mõisal on väga palju tõlgendusi, sest see on väga emotsionaalne küsimus. Igaüks oma mätta otsast annab hinnangut.

... On paratamatu, et kes saab ja kes ei saa [toetust]. Sellest [Norra abirahade suunamisest ainult mõisakoolidele] tekkis muidugi teatavat pahandust, niisugust hõõrumist, aga riik otsustas nii. Sellepärast, et Norra riik andis raha tegelikult ju objektide korrastamiseks, mitte koolimõisate või mõisakoolide korrastamiseks. See oli ministri otsus nii teha. Kui raha ei saanud, siis oli tuju paha. Praegu vaadates tegelikult tehti korda korralikult mõisad, niisuguseid, ma ei ütle pärlid, aga arhitektuuri ja sisu mõttes korralikud asjad. Muidu oleks nad üldse tegemata jäänud, ja Jumal teab, mis oleks saanud. Noh, selles mõttes võib öelda, et hästi, lõpuks on ikkagi mõis säilinud, kas ta on täna era, homme mitteera, täna riigi, homme era, ajad ju muutuvad, mõis seisab aastasadu, valitsused neli-viis aastat.

... Keegi kuskilt raha ei anna, see on ju ametlikult teada, et mingeid toetusprojekte lähema viie aasta jooksul ei teki, igati ehitab oma raha eest nii palju kui jaksab. Ehk, ütleme veidi kiuslikult, riik ja Muinsuskaitseamet on mõisad unustanud, mitte avastanud. ...Saan aru seitsmekümnendatel, kui mõisate inventariseerimine toimus, mis oli tubli töö ja hästi tehtud ja enne seda juba tegi Veljo Ranniku nii-öelda jutumärkides inventariseerimist, kuuekümnendatel. Siis see oli nagu mõisapärandi registreerimine, nagu inventuur. Registreeriti kõik hooned ja sisuliselt võeti kõik kaitse alla, et neid ära ei lõhutaks Nõukogude kolhoosikorra tingimustes. Aga ega nad kõik ei sisaldanud mingisuguseid spetsiifilisi omadusi. Kui me arutasime [muinsuskaitse] ümarlauas, mis need kaitsekriteeriumid on, siis peale selle, et ta on tüüpiline oma esindaja, ei toodud midagi välja. Aga miks sa tüüpilise kuuse kaitse alla võtad, neid on ju veel tuhat.

...Ehita mõis valmis, meil on suvel vaja kooli kokkutulekut korraldada. Ma ütlesin, et ma elan siin. Ära sega, meil on... rahvale kuulub, kõik kuulub rahvale. See on see skisofreeniline lõhestus ja seetõttu see avaldub ka eelarvepoliitikas. Mis see Kultuuriministeerium ikka teha saab, ega tal raha ju ei ole. Muinsuskaitseameti raha on minu meelest kümme aastat enam-vähem samal tasemel. No seni oli viisteist miljonit krooni jagada, et üks miljon eurot, nüüd on poolteist miljonit. Mõisa remont Keila-Joal on läinud kuus miljonit, riiklik eelarve on ju siis äge! Siis meil on kakssada mõisa, kes kõik tahavad saada miljonit, noh see on ju selge, et kellelegi ei saa [õieti] midagi. Jah, ja sellest ei ole ka mitte mingit kasu tegelikult. Sellepärast, et ehitamiseks kulub raha, ega paberi tootmiseks raha vaja ei ole. Me oleme viisteist aastat teinud pabereid, seal on, kui arhiivi minna, kuhjade kaupa eritingimusi ja eskiisprojekte igasuguste vägevate majade taastamiseks. A siis selgub, oi ups, sihuke peenike viga, et tahaks katust panna, aga raha ei ole. Ja näe, mõis varises vahepeal maha, seepärast et katus jäi tegemata. **Me oleme kogu raha kanaliseerinud projektide kirjutamisse ehk eimillesegi.** No muidugi kui lugupeetavad said tööd, teatav hulk inimesi. Nendel oli tore, ütleme et spetsialistid säilisid, aga hoone ehitamise mõttes pole mingit kasu. Kui riik tahab seda toetada, siis ta peaks toetama näiteks mingi maksuvabastusega või viie protsendi tulumaksumääraga, nagu mujal maailmas on, ajaloolisse hoonesse tehtud investeeringut. See on klassika, Saksamaal, Inglismaal, see ei ole mingi avastus. Alguses, kui oli hoonete taastamine, siis riik ehitas sisse, näiteks praegu Hannoveri prints, noor Ernst (48), müüs oma suguvõsa lossi, mida nimetatakse Põhjamaade *Neuschwanstein*. Kohalik omavalitsus ostis selle ära 27 miljoni eest ja hakkab hoonet taastama. Lisaks ostis ta ära 2 miljoni

eest veel kunsti, mis seal sees oli, ja deponeeris veel 9 miljoni eest sisustust. Ega riik ei panusta ju Saksamaal üldse? Panustab küll, sõna otseses mõttes panustab. Inglismaal on täpselt samasugused asjad, et loomulikult kui nüüd on hooned valmis ehitatud, neil on ju see [kaitsealuste hoonete olulisuse] gradatsioon, nad ei hakka ehitama teise või neljanda või viienda gradatsiooni hooneid ülesse, selleks et see kest on, kui ta on ära põlenud ja tühi seest. Aga teistsugune olukord on Eestis, kus me ei suuda isegi kultuuriväärtuslikke mõisaid üles ehitada. Mõnikord kostuvad siuksed kiljatused, et riik võtab ära [kui eraomanik ei taasta piisavalt kiiresti]. Aga riik ei saa ära võtta niimoodi, et ta võtab ära, riik peab maksma õiglase tasu. Õiglase tasu määrab kinnisvarafirma. See võib olla näiteks pool miljonit. Kust see riik selle raha võtab? Muinsuskaitseameti direktor ütles ka, et tore on küll seda lubada, aga tegelikult ju raha ei ole ja keegi ei võta midagi ära. Sest ei ole, kes maksab ja missugune poliitik tõstab kätt, et ostame kümme mõisa a' viissada tuhat, viie miljoni eest tagasi riigile. Edasi saame sealt umbes 30-40 miljonit investeringuvajadust ja samas [on olukord] umbes nii, et lapsed surevad. Mitte keegi ei tõsta selle puhul kätt, sest seal saab ilmselt sõimata. Ükski poliitik sellist otsust ei tee, selle tõttu on mõisaid jäetud omanike kätte ja riik püüab vaikselt nendest üldse eemalduda.

.... Pärand ei ole meie oma, pärand on võõras, vallutajate, röövlite ja teiste oma, see ei ole eesti rahva oma. Kui hakata küsima, on väga raske seda seletada. Kuigi me deklareerime, et see meie oma, teise suupoolega.

..... Jah, just, panus ja... tegelikult on see kultuuriline võõrastus. Me oleme võtnud eesti kultuuriks saunikute ja külajoodikute maailmavaate ja ütleme, et see on eesti kultuur. Kuskohast me seda võtsime? A mis mõisa... mis siis taluomanikest saab? Me oleme mingi niisuguse põhjakihi nüüd tõstnud Parnassile ja kuulutame, et nende arvamine on Eesti. See ei ole ju absoluutselt õige. Eesti ei ole kunagi selline olnud. Ta on läbilõige erinevatest inimestest, selles mõttes mõis on ju ka ... tegelikult on see ju Eesti oma. Vaat Muinsuskaitseameti ja Kultuuriministeeriumi juhtimisel see muinsuskaitsepoliitika peaks tegema pärandi Eesti omaks. Vaat selles tähenduses, et rahvas peab seda enda omandiks. Inglismaal ei lähe, mitte keegi ei arva, et kuninglik värk on jama, kuigi 17. sajandini või 16. sajandi Henri kaheksandani kuningaid krooniti prantsuse keeles. ...Me oleme bolševike klassivõitluse ideoloogiast lähtuvalt tekitanud niisugusena seinu [eestlaste ja eestisakslaste vahel].

... Mina ütleks, et, et minu meelest koostöö (riigi ja Mõisate Ühenduse –A.K.) on, ütleme pehmelt öeldes tagasihoidlik. Et meid on vaja siis, kui on vaja mõisaomanike arvamist uuele muinsuskaitseadusele. Siis oleks seda mittetulundusühingut vaja, rahva esindajaid. Aga kui me kurdame, et appi, king pigistab, appi, paha on, siis laiutab riik üldiselt käsi ja ütleb, et „a me ei saa midagi teha.“ Ehk selles mõttes riik nagu eriti ei püüa midagi teha. Kui ikka siiralt aus olla. Jaa, õige, ta teeb mulle valmis muinsuskaitse eeskirjad ja eritingimused ja pataka pabereid (otsene vihje 2019.a 1,4 miljonile € lisarahale –A.K.). Ma ju ei saa neid realiseerida, kui mul raha ei ole. Sa võid muidugi öelda, et kui sul raha ei ole, ära tegele sellega. Mis on ka tore koostöö... nagu mõnele öeldakse „kui raha ei ole, ära õienda“. A mis tulemus on, objekt ju variseb. ... Minu meelest riik soovib seda, et me teeksim e mõisad korda ja siis riik hakkab seal õitsema. Kui Keila-Joa varises, siis ei olnud riigil asja mitte midagi. Siis kui Keila-Joa tänane omanik võttis majandusliku riski ja ehitas mõisa valmis, nüüd armastab proua president seal vastuvõtte korraldada. Sest nüüd on tore õitseda seal. Aga kui häda oli, siis ei olnud riiki mitte kuskil... Eestisse ei tule mitte keegi vaatama sauna, Eestisse tullakse vaatama Pikka Hermanni, keskaegset Tallinnat, väljaehitatud mõisaid, kas või Keila-Joa lossi, sest president ise käis siin, ja kui sinna tuleks Donald Trump, käiks pooled ameeriklased seal... Donald Trump käis siin, mina käin ka siin! ... Eriti kurb on see [tegevus], et see ei vii ajalooliste hoonete säilimiseni. Me pigem registreerime lagunemist, mitte ei registreeri ja ei soosi ülesehitamist.¹ Iga sõna selles intervjuus on täiesti õige ning jagan neid seisukohti 100%.

¹